CRNA GORA
ZAVOD ZA STATISTIKU
S A O P Š T E NJ E
Broj: 329
Podgorica, 17. decembar 2012. godine

Prilikom korišćenja ovih podataka navesti izvor

ANALIZA SIROMAŠTVA U CRNOJ GORI U 2011. GODINI

Podgorica, decembar 2012.

SADRŽAJ

1. Uvod 4

2. Siromaštvo u Crnoj Gori u periodu od 2009-2011. godine. 4

3. Profil siromaštva u 2011. godini 6

4. Pregled rezultata 12

PRILOG 1: METODOLOGIJA PROCJENE SIROMAŠTVA

U CRNOJ GORI 13

PRILOG 2: MJERE NEJEDNAKOSTI I SIROMAŠTVA 16

PRILOG 3: OSJETLJIVOST PROCJENA SIROMAŠTVA NA IZBOR

LINIJE SIROMAŠTVA 18

Tabele i grafikoni

Tabela 1: Procjena siromaštva za Crnu Goru, 2011. godina 4

Tabela 2: Siromaštvo prema lokaciji, 2009-2011. godina (%) 5

Tabela 3: Indeksi nejednakosti, 2009-2011. godina 6

Tabela 4: Gini koeficijent u urbanim i ruralnim oblastima, 2009-2011. godina 6

Tabela 5: Procjene siromaštva po geografskim regijama, 2011. godina 6

Tabela 6: Rizik od siromaštva po lokaciji, 2011. godina 7

Tabela 7: Rizik od siromaštva po lokaciji i regiji, 2011. godina 7

Tabela 8: Siromaštvo prema statusu aktivnosti, 2011. godina 7

Tabela 9: Siromaštvo prema statusu aktivnosti nosioca domaćinstva, 2011. godina 8

Tabela 10: Siromaštvo prema nivou obrazovanja, 2011. godina 9

Tabela 11: Siromaštvo prema nivou obrazovanja nosioca domaćinstva, 2011. godina 10

Tabela 12: Rizik od siromaštva po veličini domaćinstava, 2011. godina 11

Tabela 13: Rizik od siromaštva prema glavnom izvoru prihoda domaćinstava, 2011. godina 11

Tabela P1: Osjetljivost stope siromaštva na liniju siromaštva, 2009 – 2011. godina (%) 18

Grafik 1: Stopa siromaštva prema broju djece (0-6 godina) u domaćinstvu, 2011. godina 8

Grafik 2: Struktura siromaštva prema statusu aktivnosti nosioca domaćinstva, 2011. godina 9

Grafik 3: Struktura siromaštva prema nivou obrazovanja nosioca domaćinstva, 2011. godina 10

Grafik 4: Struktura siromašnih prema glavnom izvori prihoda domaćinstava, 2011. godina 12

1. Uvod

Zavod za statistiku Crne Gore – MONSTAT je 2008. godine po prvi put objavio rezultate analize siromaštva za 2005. i 2006. godinu u saradnji sa Svjetskom bankom, a uz podršku Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja. U ovom saopštenju se prezentuju rezultati analize siromaštva u Crnoj Gori za 2011. godinu, uz prikazivanje osnovnih trendova za period od 2009 - 2011. godine.

Procjene siromaštva su zasnovane na nacionalnoj apsolutnoj liniji siromaštva koja je dobijena u skladu sa metodologijom koju preporučuje Svjetska banka. Za procjene su korišćene iste metode i postupci u cijelom periodu 2006-2011 što obezbjeđuje dobru uporedivost rezultata tokom vremena i uočavanje glavnih trendova u siromaštvu.

Osnovni izvor podataka za procjene siromaštva u posmatranom periodu je Anketa o potrošnji domaćinstava, koju redovno godišnje sprovodi MONSTAT. Glavni indikator životnog standarda je potrošnja domaćinstava. Radi boljeg poređenja standarda po domaćinstvima urađena je korekcija za razlike u veličini domaćinstava korišćenjem modifikovane OECD skale i korekcija za regionalne razlike u nivou cijena.

2. Siromaštvo u Crnoj Gori u periodu od 2009 - 2011. godine

Apsolutna linija siromaštva za Crnu Goru u 2011. godini iznosila je 175,25€ po ekvivalentu odrasle osobe, što je za oko 5€ više nego 2010. godine. U 2011. godini 9,3 % stanovništva imalo je ekvivalentnu potrošnju ispod apsolutne linije siromaštva.

Tabela 1: Procjena siromaštva za Crnu Goru, 2011. godina

	2009	2010	2011	Promjena 2010-2011
Nacionalna apsolutna linija siromaštva (u €, mjesečno, po ekvivalentnom odraslom licu)	169,13	169,98	175,25	5,27
Stopa siromaštva (%)	6,8	6,6	9,3	2,7
Jaz siromaštva (%)	1,4	1,1	2,0	0,9
Oštrina siromaštva (%)	0,5	0,3	0,7	0,4

Ukupna stopa siromaštva u 2011. godini je povećana, dok su se dubina i oštrina takođe povećale (Tabela 1). Udio lica u siromaštvu povećan je sa 6,6% koliko je iznosio u 2010. godini na 9,3% u 2011. godini. Raspoloživi indikatori o kretanju prosječnih zarada i potrošnje u 2011. godini pokazuju da je povećanje stope siromaštva očekivani rezultat takvih ekonomskih kretanja[1]. Jaz siromaštva, kao indikator dubine siromaštva, povećan je sa 1,1% u 2010. godini na 2,0% u 2011. godini. Jaz siromaštva je proizvod stope siromaštva i prosječnog odstupanja potrošnje siromašnih od linije siromaštva, prikazan u procentu od linije siromaštva[2].
Podatak o jazu siromaštva od 2,0% u 2011. godini govori da bi za izbavljenje iz siromaštva svih siromašnih društvo trebalo obezbijediti sredstva u visini 2,0% od linije siromaštva po svakom stanovniku i onda ta sredstva dodijeliti svakom siromašnom tačno u iznosu koji je dovoljan da njihova ukupna potrošnja dostigne liniju siromaštva. Oštrina siromaštva se takođe povećala i ona je u 2011. godini iznosila 0,7%. Oštrina siromaštva takođe mjeri relativno odstupanje potrošnje siromašnih od linije siromaštva, ali uzima u obzir i nejednakost među siromašnima jer se veći ponder u kalkulaciji daje najsiromašnijim licima, odnosno onima čija je potrošnja udaljenija od linije siromaštva.

U 2011. godini siromaštvo je povećano i u urbanim i u ruralnim oblastima. Gledajući urbane oblasti, stopa siromaštva je 2011. godine bila 4,4%, dok je u 2010. godini bila 4,0%, odnosno došlo je do povećanja stope za 0,4 procentna poena (Tabela 2). U ruralnim oblastima najmanja stopa siromaštva bila je 2010. godine (11,3%), dok je 2009. godine iznosila 14,8%. U 2011. godini u odnosu na 2010. godinu stopa siromaštva u ruralnim oblastima se povećala za čak 7,1 procentni poen i iznosila je 18,4%.

Seosko stanovništvo ima puno veći rizik siromaštva u odnosu na gradsko stanovništvo. Dubina i oštrina siromaštva je isto tako veća u ruralnim oblastima.

Tabela 2: Siromaštvo prema lokaciji, 2009 - 2011. godina (%)

	Stopa siromaštva			Jaz siromaštva			Oštrina siromaštva		
	2009	**2010**	**2011**	**2009**	**2010**	**2011**	**2009**	**2010**	**2011**
Urbane oblasti	2,6	4,0	4,4	0,4	0,7	1,0	0,1	0,2	0,4
Ruralne oblasti	14,8	11,3	18,4	3,5	1,7	3,8	1,2	0,4	1,1

Između 2010. i 2011. godine smanjen je udio potrošnje 20% najsiromašnijeg stanovništva u ukupnoj potrošnji sa 9,4% na 8,9% (Tabela 3). Suprotno tome, 20% najbogatijih je povećalo svoj udio u distribuciji ukupne potrošnje, sa 34,5% na 36,5%. U 2011. godini 20% najbogatijih imalo je potrošnju koja je za 4,1 put veća od potrošnje 20% najsiromašnijih građana. Gini koeficijent pokazuje rast nejednakosti u Crnoj Gori u 2011. godini. Koeficijent je povećan sa 24,3% na 25,9%.

[1] Realni rast BPD-a 2011. godine je 3,2%, dok su realne prosječne zarade bez poreza i doprinosa smanjenje za 2,0%. Ukupna lična potrošnja (prema APD-u mjesečno, prosjek po domaćinstvu) smanjena je za 1,2%, dok su potrošačke cijene iznosile 3,1%.
[2] Za kratak opis mjera siromaštva i njihovu interpretaciju vidjeti priloge na kraju studije.

Tabela 3: Indeksi nejednakosti, 2009-2011. godina

	2009	2010	2011
Udio u ukupnoj potrošnji najsiromašnijih 20% (S20)	9,3%	9,4%	8,9%
Udio u ukupnoj potrošnji najbogatijih 20% (S80)	36,9%	34,5%	36,5%
Odnos kvintilnih udjela (S80/S20)	4,0	3,7	4,1
Gini koeficijent	26,4%	24,3%	25,9%

Gini koeficijent pokazuje da je u ruralnim oblastima došlo do rasta nejednakosti u 2011. godini u odnosu na 2010. godinu (Tabela 4), tako da je Gini koeficijent povećan sa 22,0% na 24,2%. U 2011. godini je zabilježen rast nejednakosti i u urbanim oblastima, Gini koeficijent je povećan sa 23,1% na 24,6%. Gini koeficijent je u 2011. godini bio veći u urbanim nego u ruralnim oblastima.

Tabela 4: Gini koeficijent u urbanim i ruralnim oblastima, 2009-2011. godina

	2009	2010	2011
Urbane oblasti	24,2%	23,1%	24,6%
Ruralne oblasti	26,6%	22,0%	24,2%

3. Profil siromaštva u 2011. godini

Postoji značajna razlika u obimu siromaštva između Sjevernog regiona i drugih djelova države. Tabela 5 pokazuje da je stopa siromaštva u Sjevernom regionu skoro tri puta veća od stope siromaštva u Centralnom i Južnom regionu. Stopa siromaštava u Sjevernom regionu iznosila je 2011. godine 17,5%. U tom regionu živi 26,8% stanovništva Crne Gore, ali i 50,4% svih siromašnih. Stopa siromaštva u Centralnom regionu iznosi 6,3%, a u Južnom 6,4%.

Tabela 5: Procjene siromaštva po geografskim regijama, 2011. godina

Regije	Stopa siromaštva	Relativni rizik od siromaštva	Udio siromašnih	Udio ukupnog stanovništva
Sjever	17,5%	1,88	50,4%	26,8%
Centar	6,3%	0,68	34,4%	51,0%
Jug	6,4%	0,69	15,2%	22,1%

Tabela 6 pokazuje da je stopa siromaštva u ruralnim oblastima Crne Gore znatno veća nego u urbanim oblastima. U urbanim oblastima stopa siromaštva u 2011. godini je iznosila 4,4%, dok je u ruralnim oblastima ona iznosila 18,4%. U Crnoj Gori u seoskim oblastima živi 69,2% siromašnih pojedinaca, dok u gradskim oblastima živi 30,8%.

Tabela 6: Rizik od siromaštva po lokaciji, 2011. godina

	Stopa siromaštva	Relativni rizik od siromaštva	Udio siromašnih	Udio ukupnog stanovništva
Urbane oblasti	4,4%	0,47	30,8%	65,0%
Ruralne oblasti	18,4%	1,98	69,2%	35,0%

Seosko stanovništvo se suočava sa većim rizikom od siromaštva u odnosu na gradsko stanovništvo. U seoskim oblastima stopa siromaštva u 2011. godini je iznosila 18,4%, dok je u Podgorici iznosila 5,6%, a u drugim urbanim oblastima 3,6% (Tabela 7). 35,0% ukupnog stanovništva živi u seoskim oblastima, od čega udio siromašnih iznosi 69,2%.

Tabela 7: Rizik od siromaštva po lokaciji i regiji, 2011. godina

	Stopa siromaštva	Relativni rizik od siromaštva	Udio siromašnih	Udio ukupnog stanovništva
Podgorica	5,6%	0,60	15,5%	25,9%
Druge urbane oblasti	3,6%	0,39	15,2%	39,1%
Ruralne oblasti	18,4%	1,98	69,2%	35,0%

Siromaštvo je snažno povezano sa statusom na tržištu rada. Najveći rizik od siromaštva imaju lica koja su samozaposlena (npr.bavljenje poljoprivredom za sopstvene potrebe ili vođenje malog privatnog biznisa) i nezaposlena lica (Tabela 8). Stopa siromaštva je najveća kod lica koja su samozaposlena 21,0%, dok je kod nezaposlenih lica 15,2%. Kod ostalih neaktivnih lica od ukupnog stanovništva (20,5%) udio siromašnih iznosi 26,7%, a stopa siromaštva 12,1%. Kod djece do 15 godina stopa siromaštva je iznosila 14,1%. Najmanja stopa siromaštva je među penzionisanim licima (5,2%) i zaposlenim licima (2,6%).

Tabela 8: Siromaštvo prema statusu aktivnosti, 2011. godina

	Stopa siromaštva	Relativni rizik od siromaštva	Udio siromašnih	Udio ukupnog stanovništva
Manje od 15	14,1%	1,52	21,9%	14,5%
Zaposleno lice	2,6%	0,28	6,7%	23,5%
Samozaposleno lice	21,0%	2,26	9,4%	4,2%
Nezaposleno lice	15,2%	1,63	22,1%	13,5%
Penzionisano lice	5,2%	0,56	13,3%	23,8%
Ostala neaktivna lica	12,1%	1,30	26,7%	20,5%

Prema broju djece u domaćinstvima najveću stopu siromaštva imaju porodice sa troje i više djece do 6 godina starosti (Grafik 1). Najmanju stopu siromaštva imaju domaćinstva sa dvoje djece (6,7%) i domaćinstva bez djece (8,2%). Međutim, kod domaćinstava sa jednim djetetom rizik od siromaštva je za 25% veći od prosjeka.

Grafik 1: Stopa siromaštva prema broju djece (0 - 6 godina) u domaćinstvu, 2011. godina

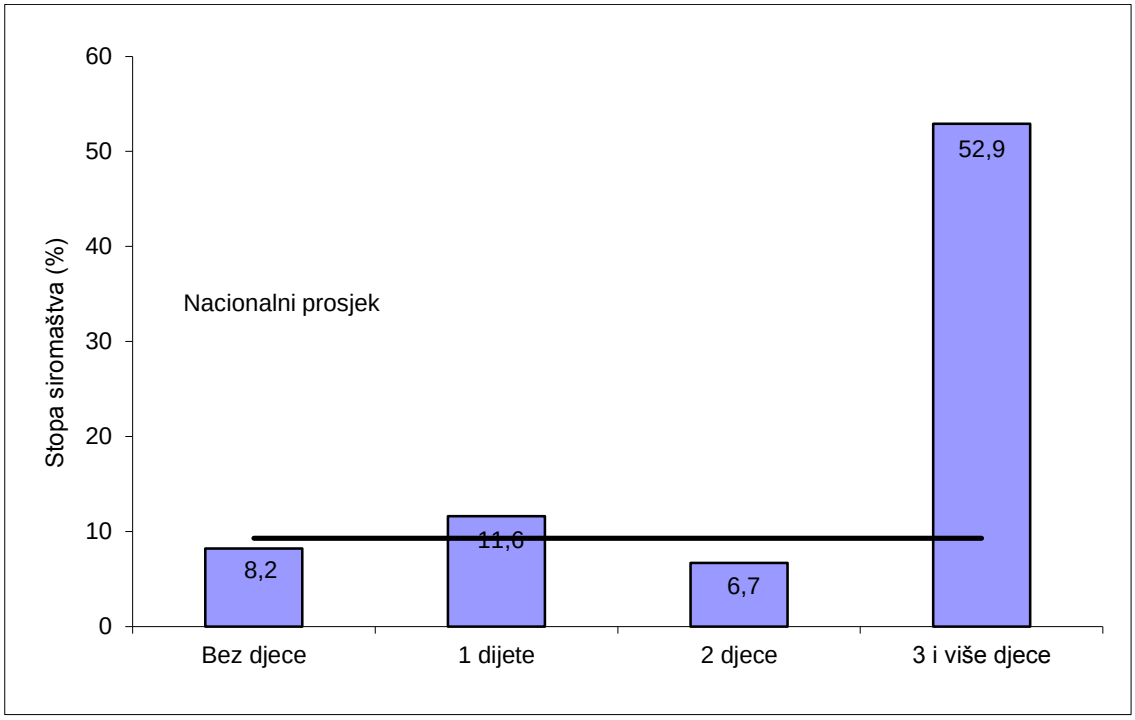

Status aktivnosti nosioca domaćinstva utiče na rizik od siromaštva svih članova domaćinstava. Rizik od siromaštva je najveći kod domaćinstava čiji su nosioci ostala neaktivna lica (3,90), a najmanji kod domaćinstava čiji su nosioci zaposleno lice (0,35) i penzionisano lice (0,77) (Tabela 9). Kod domaćinstva čiji su nosioci samozaposlena lica rizik od siromaštva je 2,83 puta veći od prosjeka, a sama stopa siromaštva je iznosila 26,3%. Nosioci domaćinstava koji su nezaposleni od ukupnog stanovništva (10,0%), udio siromašnih čini 20,6% sa stopom siromaštva 19,3%.

Tabela 9: Siromaštvo prema statusu aktivnosti nosioca domaćinstva, 2011. godina

	Stopa siromaštva	Relativni rizik od siromaštva	Udio siromašnih	Udio ukupnog stanovništva
Zaposleno lice	3,3%	0,35	12,0%	34,0%
Samozaposleno lice	26,3%	2,83	27,1%	9,6%
Nezaposleno lice	19,3%	2,08	20,6%	10,0%
Penzionisano lice	7,2%	0,77	35,0%	45,1%
Ostala neaktivna lica	36,3%	3,90	5,3%	1,4%

Značaj statusa aktivnosti nosioca domaćinstva na životni standard potvrđuje struktura siromašnih posmatrana prema ovom kriterijumu (Grafik 2). U 2011. godini 35,0% siromašnih živi u domaćinstvima čiji je nosioc bilo penzionosano lice, a 20,6% je živjelo u domaćinstvima čiji su nosioci nezaposlena lica, dok u domaćinstvima čiji su nosioci ostala neaktivna lica živi 5,3% siromašnih.

Grafik 2: Struktura siromaštva prema statusu aktivnosti nosioca domaćinstva, 2011. godina

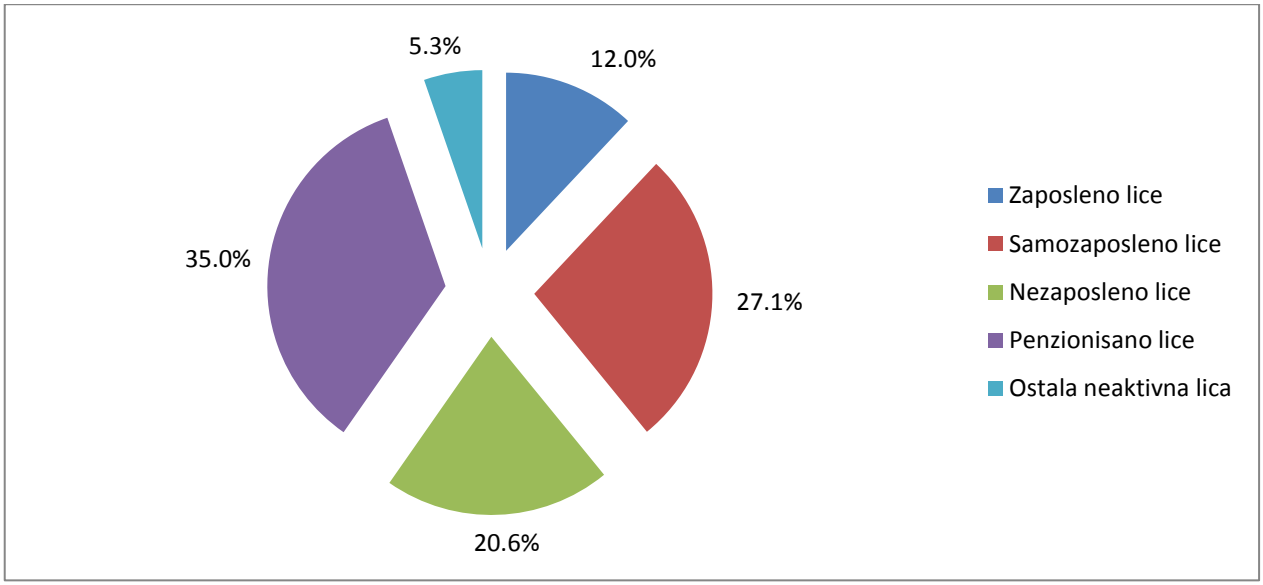

Na status siromaštva snažno utiče i nivo obrazovanja. Stopa siromaštva je manja što je nivo obrazovanja veći (Tabela 10). Najveću stopu siromaštva (16,1%) imaju lica sa nezavršenom osnovnom školom (73% iznad prosjeka). Lica sa završenom osnovnom školom su u malo boljem položaju sa stopom siromaštva od 15,7%, a rizik od siromaštva je za 69% veći od prosjeka.

Tabela 10: Siromaštvo prema nivou obrazovanja, 2011. godina

	Stopa siromaštva	Relativni rizik od siromaštva	Udio siromašnih	Udio ukupnog stanovništva
Nezavršena osnovna škola	16,1%	1,73	38,0%	22,1%
Osnovna škola	15,7%	1,69	31,3%	18,6%
Stručna srednja škola (1-3godine)	7,8%	0,84	12,9%	15,4%
Srednja škola (4 godine) i gimnazija	4,9%	0,53	16,3%	31,2%
Više i visoko obrazovanje	1,1%	0,12	1,5%	12,7%

Obrazovanje nosioca domaćinstva bitno utiče na status siromaštva. Najveću stopu siromaštva imaju domaćinstva čiji je nosilac lice sa nezavršenom osnovnom školom 24,6%. Iako u takvim domaćinstvima živi 8,7% ukupnog stanovništva, u njima živi 22,9% siromašnih lica (Tabela 11). Rizik od siromaštva kod pojedinaca koji žive u domaćinstvima čiji nosilac ima najmanje završenu trogodišnju srednju školu je ispod nacionalnog prosjeka. Tako je 4,9% takvih pojedinaca bilo siromašno. Stopa siromaštva manja od prosjeka postoji kod domaćinstava čiji je nosilac lice sa završenom četvorogodišnjom školom ili gimnazijom (4,3%). Od svih siromašnih 15,8% živi u takvim domaćinstvima (Grafik 3).

Tabela 11: Siromaštvo prema nivou obrazovanja nosioca domaćinstva, 2011. godina

	Stopa siromaštva	Relativni rizik od siromaštva	Udio siromašnih	Udio ukupnog stanovništva
Nezavršena osnovna škola	24,6%	2,65	22,9%	8,7%
Osnovna škola	24,4%	2,62	45,1%	17,2%
Stručna srednja škola (1-3godine)	4,9%	0,53	12,1%	22,9%
Srednja škola (4 godine) i gimnazija	4,3%	0,46	15,8%	34,1%
Više i visoko obrazovanje	2,3%	0,25	4,1%	17,0%

Grafik 3: Struktura siromaštva prema nivou obrazovanja nosioca domaćinstva, 2011. godina

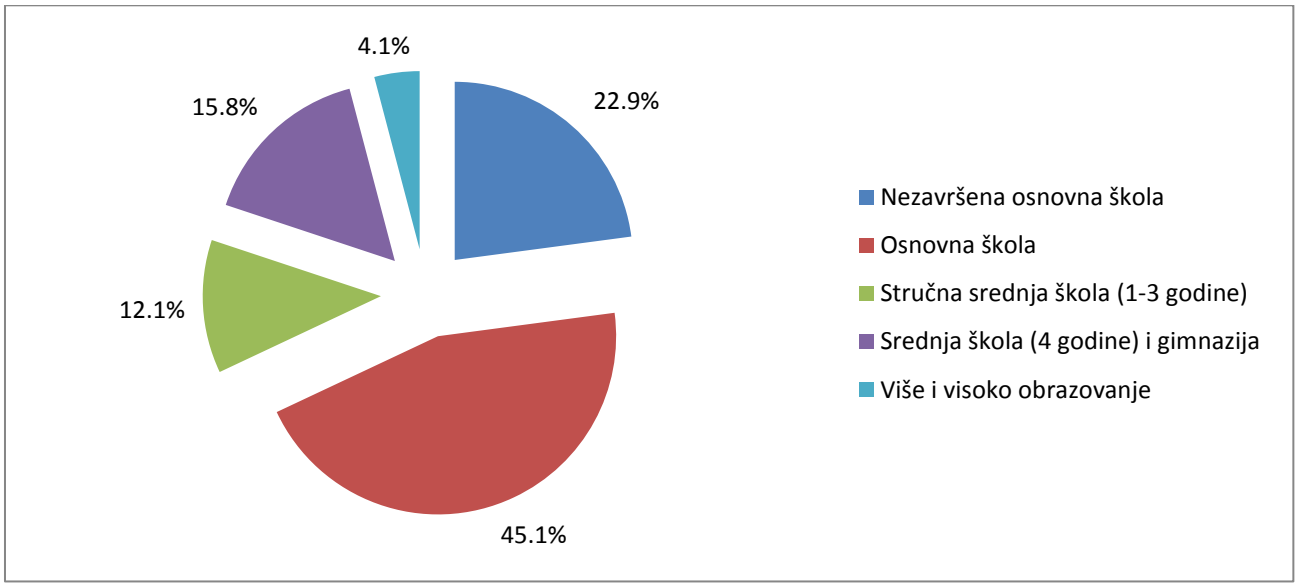

Na siromaštvo utiče i veličina domaćinstva. Stopa siromaštva je 2011. godine iznad prosjeka kod domaćinstava sa pet ili više članova (Tabela 12). Najveću stopu siromaštva imaju domaćinstva sa sedam i više članova 26,7%. Njihov rizik od siromaštva je skoro tri puta veći u odnosu na prosjek. Najmanji rizik od siromaštva imaju jednočlana domaćinstva i domaćinstva sa četiri člana.

Tabela 12: Rizik od siromaštva po veličini domaćinstava, 2011. godina

Veličina domaćinstva	Stopa siromaštva	Relativni rizik od siromaštva	Udio siromašnih	Udio ukupnog stanovništva
Jedno lice	2,7%	0,29	2,2%	7,6%
Dva lica	6,0%	0,65	9,9%	15,5%
Tri lica	6,5%	0,70	10,5%	15,2%
Četiri lica	2,9%	0,31	7,6%	24,3%
Pet lica	13,6%	1,46	26,2%	18,0%
Šest lica	16,9%	1,82	20,6%	11,4%
Sedam i više	26,7%	2,87	23,0%	8,0%

Redovne zarade obezbjeđuju nizak rizik od siromaštva. U 2011. godini najmanja stopa siromaštva zabilježena je kod domaćinstava čiji su glavni izvor prihoda zarade iz javnog sektora (2,4%), a nešto veća je kod domaćinstava čiji su glavni izvori prihoda zarade iz privatnog sektora (Tabela 13). Najveća stopa siromaštva zabilježena je kod domaćinstava u kojima su „transferi i ostalo“ glavni izvor prihoda 36,9%. Iako se radi o relativno maloj grupi građana (3,4%), oni čine 13,4% svih siromašnih (Grafik 4). Domaćinstva u kojima su prihodi od poljoprivrede i biznisa glavni izvor prihoda imaju rizik od siromaštva iznad prosjeka. U domaćinstvima čiji su glavni izvori prihodi od poljoprivrede i biznisa živi 10,8% stanovništva. U takvim domaćinstvima živi 35,3% siromašnih.

Tabela 13: Rizik od siromaštva prema glavnom izvoru prihoda domaćinstava, 2011. godina

	Stopa siromaštva	Relativni rizik od siromaštva	Udio siromašnih	Udio ukupnog stanovništva
Zarade (javni sektor)	2,4%	0,26	6,6%	25,8%
Zarade (privatni sektor)	4,7%	0,51	15,0%	30,0%
Poljoprivreda i biznis domaćinstava	30,6%	3,29	35,3%	10,8%
Penzije	9,2%	0,99	29,7%	30,0%
Transferi i ostalo	36,9%	3,97	13,4%	3,4%

Grafik 4: Struktura siromašnih prema glavnom izvoru prihoda domaćinstava, 2011. godina

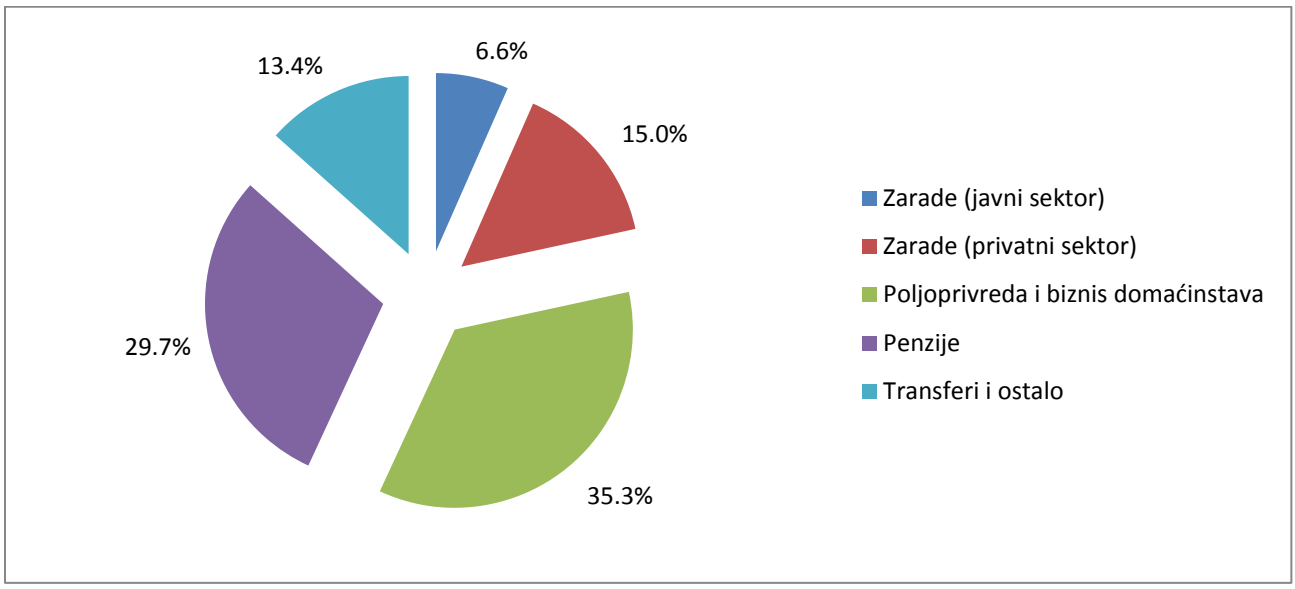

4. Pregled rezultata

U 2011.godini stopa siromaštva je povećana. Tome doprinose i raspoloživi indikatori o realnom BDP-u, kretanju prosječnih realnih zarada bez poreza i doprinosa, potrošnje i indeksa potrošačkih cijena. Seosko stanovništvo se suočava sa većim rizikom od siromaštva u odnosu na gradsko stanovništvo. Stopa siromaštva u Sjevernom regionu skoro tri puta veća od stope siromaštva u Centralnom i Južnom regionu.

Sa povećanjem siromaštva došlo je i do povećanja nejednakosti. Gini koeficijent je povećan sa 24,3% u 2010. godini na 25,9% u 2011. godini, odnosno povećan je za 1,6 procentni poen.

Profil siromaštva prikazan u trećem dijelu studije identifikovao je sljedeće karakteristike siromašnih u Crnoj Gori:

- U odnosu na druge djelove države učestalost siromaštva je značajno veća u Sjevernom regionu.
- Siromašni obično žive u velikim domaćinstvima. Najveću stopu siromaštva imaju domaćinstva sa sedam i više članova.
- U domaćinstvima sa troje i više djece rizik od siromaštva je za skoro šest puta veći od nacionalnog prosjeka.
- Rizik od siromaštva je najmanji kod domaćinstava čiji su nosioci zaposleno lice ili penzionisano lice.
- Zarade, bilo iz privatnog bilo iz javnog sektora, u većini slučajeva obezbjeđuju dovoljno sredstava za domaćinstvo kako bi njegovi članovi izbjegli apsolutno siromaštvo.

PRILOG 1:

METODOLOGIJA PROCJENE SIROMAŠTVA U CRNOJ GORI

Procjena siromaštva u Crnoj Gori prikazana u ovoj studiji temelji se na apsolutnoj liniji siromaštva koja je konstruisana korišćenjem ključnih dijelova metodologije Svjetske banke opisane u Ravallionu (1994) [1]. Zavod za statistiku Crne Gore (MONSTAT) je detaljan izračun apsolutne linije siromaštva uradio na bazi podataka iz Ankete o potrošnji domaćinstava (APD) za 2006. godinu. Linija siromaštva za 2006. godinu procijenjena je na 144,68€ po ekvivalentu odrasle osobe. Ova linija siromaštva služi kao «sidro» uz koje se vezuju procjene linije siromaštva i svih indikatora siromaštva u cijelom periodu od 2006-2011. godine. Za potrebe procjene siromaštva za ostale godine (2009 - 2011) apsolutna linija siromaštva iz 2006. se modifikuje za stopu inflacije, odnosno za prosječnu godišnju promjenu cijena koju pokazuje indeks potrošačkih cijena.

Osnovni podaci za analizu siromaštva uzimaju se iz APD-a. APD je nacionalno reprezentativno istraživanje koje redovno sprovodi MONSTAT od 2005. godine i koje je usaglašeno sa međunarodnim standardima i preporukama EUROSTAT-a. APD upitnicima, koje popunjava svako domaćinstvo izabrano za istraživanje, prikupljaju se podaci o prihodima i rashodima domaćinstava, snabdjevenosti trajnim potrošnim dobrima, demografskim i socio-ekonomskim karkteristikama domaćinstava i drugi.

Metodologija za izvođenje apsolutne linije siromaštva za 2006. godinu sastojala se od četiri glavna koraka: (i) obračun ukupne potrošnje iz podataka APD, (ii) prilagođavanje razlikama u veličini i strukturi domaćinstava, (iii) prilagođavanje razlikama u regionalnim cijenama; (iv) izrada apsolutne linije siromaštva za 2006. godinu.

(i) Potrošnja je korišćena kao glavni indikator za procjenu životnog standarda u Crnoj Gori. Pritom se vodilo računa da se obezbjedi da kod međusobnog poređenja veća vrijednost potrošnje označava viši životni standard za neka domaćinstva. Zato je prvi korak u procjeni siromaštva bila konstrukcija indikatora potrošnje koji odgovara ovom zahtjevu. Potrošnja je procijenjena iz APD uz određene modifikacije u odnosu na standardnu kalkulaciju potrošnje domaćinstva. Agregat potrošnje domaćinstva za potrebe procjene siromaštva obuhvata sljedeće kategorije:

[1] Vidjeti kod Ravallion, M. 1994. *Poverty Comparisons*, Fundamentals of Pure and Applied Economics 56. Chur, Switzerland: Harwood Academic Press.

- Hrana, alkohol i duvan: uključuju se troškovi za kupovinu prehrambenih proizvoda, zajedno sa procijenjenom vrijednosti potrošnje iz sopstvene proizvodnje i procijenjenom vrijednosti poklona. Uzima se u obzir samo potrošnja za ličnu upotrebu u domaćinstvu, dok su

- proizvodi kupljeni za biznis ili poljoprivredu isključeni. Osim toga, isključuju se izdaci nastali u svrhu davanja poklona.

- Ne-prehrambeni proizvodi: uključuju se troškovi (a) odjeće i obuće, (b) stanovanja, vode, električne energije, gasa i ostalih goriva, (c) malih aparata za domaćinstvo i redovnog održavanja stana, (d) zdravstvo, (e) transport, (f) komunikacije, (g) rekreaciju i kulturu, (h) obrazovanje, (i) restorane, kafiće i hotele, i (j) ostala dobra i usluge.

Treba reći da troškovi kupovine velikih trajnih dobara u ovoj studiji nijesu uključeni u ukupnu potrošnju domaćinstva jer oni nastaju povremeno i u velikim iznosima i zato nisu konzistentno povezani sa materijalnim stanjem domaćinstava. Naime, veliki trošak u jednom mjesecu za nabavku nekog trajnog potrošnog dobra, npr. frižidera ne mora značiti da takvo domaćinstvo ima visok životni standard.

(ii) Radi što boljeg poređenja životnog standarda između domaćinstava koja su različita po broju članova i njihovoj starosti, ukupna potrošnja izračunata na nivou domaćinstva prilagođena je ovim razlikama korišćenjem modifikovane OECD skale. Modifikovana OECD skala je izabrana zbog svoje jednostavnosti i usklađivanja sa trenutnom praksom EUROSTAT-a. Ista skala preovladava u većini studija životnog standarda širom Evrope. Shodno tome, najprije se izračuna ekvivalentna veličina domaćinstva kao ponderisana suma broja članova domaćinstva, gdje se prvo odraslo lice u domaćinstvu računa kao 1, svako drugo odraslo lice kao 0,5, a svako dijete ispod 14 godina starosti kao 0,3. Tada se ukupna potrošnja u domaćinstvu dijeli se s ekvivalentnom veličinom domaćinstva kako bi se dobila potrošnja po odraslom ekvivalentu (ili ekvivalentna potrošnja). Ta se mjera potrošnje koristi za sva poređenja životnog standarda po domaćinstvima. Što je veća ekvivalentna potrošnja nekog domaćinstva, smatra se da ono ima viši životni standard. Smatra se da svi članovi unutar domaćinstva imaju isti životni standard.

(iii) Potrošnja domaćinstava je prilagođena razlikama cijena između regiona. U tu svrhu u ovoj su studiji konstruisani posebni indeksi cijena za tri glavna regiona u Crnoj Gori (Sjeverni, Centralni i Južni) i to na bazi informacija o cijenama prikupljenim kroz APD. Regionalni indeksi cijena pokazuju da je nivo cijena u Južnom regionu, na primjer, veći od nivoa cijena u Sjevernom regionu. Ukupna potrošnja svakog domaćinstva se dijeli sa regionalnim indeksom cijena, pri čemu taj indeks ima za bazu prosječne cijene u Crnoj Gori (Crna Gora=100). Na taj se način postiže da određeni iznos potrošnje (npr.100 eura) daje mogućnost kupovine jednake količine roba i usluga bez obzira u kojem dijelu Crne Gore se domaćinstvo nalazi.

(iv) Apsolutna linija siromaštva konstruisana je u skladu sa metodom „troškova osnovnih životnih potreba“ i sastoji se od dvije glavne komponente: (a) linija siromaštva za hranu (tj. troškovi minimalne potrošačke korpe) i (b) odgovarajući troškovi za nabavku osnovnih neprehrambenih proizvoda. Obje komponente sumirane zajedno daju ukupnu apsolutnu liniju siromaštva. Minimalna korpa hrane izabrana je tako da zadovolji osnovne nutricionističke zahtjeve za stanovništvo u ovom dijelu svijeta (2288 kcal/dnevno po licu) po predlogu FAO (Organizacija Ujedinjenih nacija za ishranu i poljoprivredu). Sastav minimalne korpe hrane reflektuje strukturu ishrane stanovništva nižeg materijalnog blagostanja. Troškovi minimalne korpe hrane su izračunati množeći količine iz minimalne korpe hrane sa odgovarajućim cijenama. Troškovi minimalne korpe hrane su baza za kalkulaciju ukupne linije siromaštva. Polazi se od ideje da ona domaćinstva koja na hranu troše upravo onoliko koliko iznose troškovi minimalne korpe hrane, i na sve druge proizvode troše upravo onoliko koliko iznosi minimum za osnovne potrebe. Za praktičnu procjenu u studiji je korišćen model linearne regresije kako bi se na bazi troškova minimalne korpe hrane procijenili minimalni troškovi za ostale proizvode i tako izračunala ukupna linija siromaštva kao zbir minimalnih troškova za hranu i minimalnih troškova za ostale proizvode. Regresiona metoda je korišćena kod procjene apsolutne linije siromaštva i u drugim državama u regionu.

Primjena metodoloških koraka (i)-(iv) na podatke iz APD za 2006. godinu dala je liniju siromaštva od 144,68€ po ekvivalentnoj odrasloj osobi mjesečno (vidjeti MONSTAT i Svjetska banka, 2008). Ovakva, relativno komplikovana metoda procjene aspolutne linije siromaštva ne ponavlja se svake godine, već se linija siromaštva za 2006. godinu može koristiti i za ostale godine, ali se mora prilagoditi za inflaciju u odnosu na baznu 2006. godinu. Kao mjeru inflacije treba uzeti ukupne promjene cijena roba i usluga za ličnu potrošnju. Odgovarajuća mjera u Crnoj Gori je prosječna godišnja promjena indeksa potrošačkih cijena. Linija siromaštva za 2010. godinu uvećana je za rast potrošačkih cijena od 3,1% u 2011. godini kako bi se dobila aposlutna linija siromaštva za 2011. godinu, koja sada iznosi 175,25€ po ekvivalentu odrasle osobe.

Prilikom poređenja siromaštva u periodu od 2006 -2011. godine MONSTAT je osigurao da se (i) primjenjuje ista metoda izračunavanja agregata potrošnje, (ii) primjenjuju ista skala ekvivalencije i uporedivi regionalni indeksi cijena i da su (iii) izvori podataka koji se koriste (APD) kao i sve procedure procjene potpuno uporedive tokom godina koje se posmatraju.

Apsolutna linija siromaštva koju MONSTAT koristi za analizu siromaštva je nacionalno specifična linija i ne može se koristiti za međunarodna poređenja, već samo za praćenje stanja i promjena siromaštva u Crnoj Gori.

PRILOG 2:

MJERE NEJEDNAKOSTI I SIROMAŠTVA

Mjere siromaštva

Indikatori (ili mjere) siromaštva su statističke funkcije koje odnos između potrošnje i linije siromaštva za posmatrana domaćinstva i lica pretvaraju u jedan broj koji reprezentira opaženo stanje siromaštva.

U novije vrijeme se za potrebe istraživanja apsolutnog siromaštva najčešće koriste tri mjere siromaštva iz takozvane FGT grupe mjera (Foster, Greer i Thorbecke, 1984)[1] a to su stopa siromaštva P(0), jaz siromaštva P(1) i kvadrat jaza siromaštva P(2).

Stopa siromaštva – P(0)

Stopa siromaštva (indeks siromaštva, učestalost siromaštva) je najjednostavnija i najčešće korišćena mjera koja se računa kao udio (postotak) u ukupnom stanovništvu lica sa ekvivalentnom potrošnjom manjom od linije siromaštva:

$$P(0) = \frac{q}{n}, \qquad (1)$$

gdje je q broj siromašnih lica, odnosno broj lica koja žive u domaćinstvima s ekvivalentnom potrošnjom c manjom od linije siromaštva z. Tako *P(0)* jednostavno mjeri proporciju stanovništva (lica) koje živi u siromaštvu.

Stopa siromaštva pruža prvu, osnovnu informaciju o siromaštvu, ali ne daje informaciju da li su svi siromašni podjednako siromašni ili su neki jako siromašni, a drugi vrlo blizu liniji siromaštva. Zato se u analizi siromaštva koriste i drugi indikatori.

Jaz siromaštva – P(1)

Jaz siromaštva je proizvod stope siromaštva i prosječnog odstupanja potrošnje siromašnih od linije siromaštva, prikazan u procentu od linije siromaštva. Jaz siromaštva izračunava se iz formule:

$$P(1) = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{q}\frac{z - c_i}{z}, \qquad (2)$$

gdje je z je linija siromaštva, c_i je ekvivalentna potrošnja lica i, q je broj siromašnih lica, a n je ukupan broj lica u populaciji. Mjera P(1) je zbir relativne razlike između ekvivalentne potrošnje i linije siromaštva, pri čemu se ta razlika računa samo za siromašna lica, a dijeli s ukupnim stanovništvom, odnosno ona se prikazuje „po stanovniku“ i „u odnosu na liniju siromaštva“. Za mjeru *P(1)* se često kaže da označava **dubinu siromaštva.**

[1] Vidjeti u Foster, James, Joel Greer and Erik Thorbecke (1984) “A Class of Decomposable Poverty Measures,” *Econometrica*, 52(3), str. 761-766

Jaz siromaštva je koristan indikator za procjenu resursa koji su potrebni da se pomoću novčanih transfera savršeno usmjerenih prema siromašnima svi oni izbave iz siromaštva uz nepromijenjene ostale uslove. Na primjer, jaz siromaštva od 0,10 (ili 10%) znači da su za izbavljanje svih lica iz siromaštva, u prosjeku po stanovniku, potrebni novčani transferi u visini od 10% linije siromaštva.

Oštrina siromaštva – P(2)

Mjera nazvana oštrina siromaštva dobija se kao kvadrat jaza siromaštva:

$$P(2) = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{q}\left[\frac{z - c_i}{z}\right]^2, \qquad (3)$$

Kvadriranjem relativnog odstupanja od linije siromaštva veći se ponder daje najsiromašnijim licima, odnosno onima čija je potrošnja udaljenija od linije siromaštva. Na taj se način uzima u obzir i nejednakost između siromašnih.

Mjere nejednakosti

Udio u potrošnji najsiromašnijih x% je jednostavna direktna mjera nejednakosti, korisna kada se pažnja želi usmjeriti samo na najsiromašnije, npr. najsiromašnijih 10% ili 20%. Kada udio najsiromašnih u distribuciji ukupne potrošnje pada može se reći da raste nejednakost u društvu promatrano sa stanovništa najsiromašnijih građana.

Odnos kvintilnih udjela (s80/s20) je odnos prosječne potrošnje 20% najbogatijih i 20% najsiromašnijih građana. Što je taj odnos veći, veće su razlike između bogatih i siromašnih, odnosno veća je nejednakost u društvu.

Gini koeficijent je najpopularnija mjera nejednakosti. Za razliku od mjera koje su zasnovane na udjelima u potrošnji najsiromašnijih i najbogatijih građana, Gini koeficijent uzima u obzir sve elemente distribucije, odnosno potrošnju svih lica u društvu. Koeficijent poprima vrijednosti između 0 i 1. Veći koeficijent označava veću nejednakost. Vrijednost 0 označava stanje potpune jednakosti (sva lica imaju jednaku potrošnju ili prihod), dok vrijednost 1 označava stanje potpune nejednakosti (jedno lice ima cijeli prihod ili potrošnju u društvu, svi drugi nemaju ništa).

Postoji veći broj matematičkih izraza za izračun Gini koeficijenta. Jedan od najpraktičnijih je:

$$G = \frac{2}{n^2\mu}\sum_{i=1}^{n} ic_i - \left(\frac{n+1}{n}\right), \qquad (4)$$

pri čemu su sva lica označena indeksom i u skladu sa poretkom u neopadajućoj seriji njihove ekvivalentne potrošnje $c_1 \leq c_2 \leq ... \leq c_i \leq ... \leq c_n$ (drugim riječima i je redni broj mjesta u poretku prema veličini potrošnje), prosječna potrošnja je označena sa □, a n je broj lica u populaciji.

PRILOG 3:

OSJETLJIVOST PROCJENA SIROMAŠTVA NA IZBOR LINIJE SIROMAŠTVA

Procjene siromaštva uvijek su povezane s mogućnošću da linija siromaštva nije potpuno tačno određena. Zato je potrebno prikazati glavne rezultate uz pretpostavku da je linija siromaštva nešto veća, odnosno nešto manja od linije koja je korišćena kako bi se vidjelo da li se rezultati bitno mijenjaju.

Osjetljivost stope siromaštva na liniju siromaštva prikazana je u tabeli P1. Kada bi linija siromaštva bila za 5% veća od one koja je korišćena u ovoj studiji, tada bi stopa siromaštva u 2011. godini iznosila 11,6% umjesto 9,3%. Do takvog odstupanja može doći, na primjer, zbog greške pri mjerenju stope promjene cijena s kojima su suočeni najsiromašniji građani. Da je linija siromaštva za 25% veća od nacionalne apsolutne linije siromaštva, onda bi zabilježili višu stopu siromaštva u svim godinama, 14,2% u 2009., 17,4% u 2010. i 20,2% u 2011. godini. Treba primjetiti da bi stopa siromaštva u 2011. godini porasla u odnosu na 2010. godinu u slučaju da se koristila takva "šira" linija siromaštva. To bi se desilo čak i u slučaju da se linija siromaštva poveća samo za 5% u odnosu na nacionalnu apsolutnu liniju siromaštva. Takav rezultat pokazuje da sve veći dio stanovnika ima potrošnju koja je tek nešto veća od apsolutne linije siromaštva, te da postoji opasnost da oni postanu siromašni u slučaju daljeg pada životnog standarda. U slučaju da je linija siromaštva niža od one korišćene u ovoj studiji, stope siromaštva bile bi bitno manje.

Tabela P1: Osjetljivost stope siromaštva na liniju siromaštva, 2009 – 2011. godina (%)

	Stopa siromaštva		
	2009	**2010**	**2011**
Procijenjena stopa siromaštva	6,8	6,6	9,3
+5%	8,0	8,8	11,6
+10%	10,1	10,8	13,7
+20%	13,2	14,4	18,0
+25%	14,2	17,4	20,2
-5%	5,4	5,4	7,4
-10%	4,6	3,8	6,0
-20%	3,6	2,2	4,0
-25%	2,6	1,5	3,3

Izdaje i štampa Zavod za statistiku Crne Gore (MONSTAT)

81000 Podgorica. IV Proleterske br.2. telefon (+382) 20 230-969

Saopštenje pripremila:

Ivana Ražnatović

Tel. (+382) 20 230-969

E-mail: contact@monstat.org